

Jogi Alaptan

Fekete Balázs
(Jog- és társadalomelméleti tanszék)

A tárgy jellege:

Amikor egy történész vagy irodalom szakos hallgató először belép az egyetemre, már komolyabb előképzettséggel rendelkezik; a középiskolában ugyanis négy éven keresztül foglalkozott ezekkel a tárgyakkal. Ezzel szemben, egy joghallgatónak, amikor elkezd az egyetemet, a jogról szinte semmilyen rendszerezett előismerete sincs, mivel az esetleges személyes és családi tapasztalatokon kívül nem találkozott még a jog világával. Ezért szükség van egy olyan bevezető – propedeutikai jellegű – tárgyra, mely megismerteti a jog és jogi kultúra olyan alapfogalmaival, melyeket a későbbi szakjogi tárgyak vagy adottnak vesznek, vagy nem bontanak ki teljesen.

A tárgyat elvégezve a hallgató megismeri a jogi gondolkodás és jogi kultúra legalapvetőbb dilemmáit és fogalmait, és így képessé válik, hogy az alapvető jogi fogalmakat a későbbiekben használja, alkalmazza, és azokról önálló véleményt alakítson ki. A kurzus lényegi üzenete, hogy a jogi gondolkodásban nincsenek egyszerű, fekete-fehér válaszok, hanem minden álláspont vitatható, mivel az egyes problémákról kialakuló közmegegyezés dialógusokon és vitákon keresztül formálódik folyamatosan.

A tárgy négy nagy témakör köré szerveződik, melyek közül az első és a második blokk alkotja a kurzus gerincét.

1. témakör: „A jog világa”
2. témakör: „A jogrendszerek és jogi kultúrák világa”
3. témakör: „Az állam és a jog kapcsolódásai”
4. témakör: „A jogi gondolkodás fogalomrendszere”

A tárgy fő fóruma a hetente, keddenként tartott előadás.

Elérendő célok:

A tárgy egyes témaköreinek teljesítése után a hallgató:

- képessé válik a jogi kultúra (kulturáltság) legalapvetőbb fogalmait használni és a legfontosabb dilemmákba is bevezetést kap
- megismeri a „jog világának” legfontosabb szereplőit, és megérti azok társadalmi és történelmi beágyazottságát és tevékenységükhöz kapcsolódó dilemmákat
- megismeri a joghoz kapcsolódó legfontosabb eljárások fogalomkészletét, és képet kap azok problémáiról, nehézségeiről is
- megismeri a nyugati jogi kultúrák alapvető fogalomrendszerét, megismeri a jogrendszerek közötti legfontosabb kölcsönhatásokat
- megismeri a jogösszehasonlítás alapkérdéseit, és megérti e módszer jelentőségét
- képessé válik az európai jogrendszerek közötti tájékozódásra, a nagy jogi gondolkodási minták felismerésére, elsajátítására
- megérti, hogy a magyar jog része egy nagyobb egységnek: az európai jogi kultúrának
- átfogó képet kap a modern államról, beleértve kialakulását és működését
- megismeri az államelmélet alapkérdéseit és klasszikus szerzőit

- képessé válik kritikusan viszonyulni a szuverenitás fogalmához, megértve annak értelmét és különféle korlátait
- megismeri a jogi dogmatikai legalapvetőbb fogalmait
- megismeri a jogrendszer tagozódását és struktúráját

A számonkérés módja:

A hallgatók minden témakört követően egy **rövid, félórás dolgozatot** írnak az adott témakör anyagából, amihez lehet használni a jegyzeteket (open book). Ennek során egy kérdést kell rövid, érvelésen alapuló dolgozatban megválaszolni. A három rövid dolgozathoz **kettőt kell megfeleltre teljesíteni**, a két dolgozat sikeres teljesítése az évvizsga dolgozat megírásának.

Az **évvizsga dolgozatot az utolsó előadáson** írják a hallgatók a félév teljes anyagából, és az órai jegyzeteket ennek során is lehet használni (**open book**). A dolgozat értékelése **ötfokozatú** érdemjeggyel történik.

Kötelező és ajánlott irodalom:

Mindegyik előadáshoz kapcsolódik egy szemelvénygyűjtemény, mely az előadások háttérét adó klasszikus és kortárs szövegekből áll. Ezek a kurzus moodle oldalán pdf formában elérhetőek.

Az egyes előadásokhoz kapcsolódó ajánlott irodalom a tematikában található.

Tárgyfelelős:

Fekete Balázs, PhD, egyetemi adjunktus, email: fekete.balazs@ajk.elte.hu

Tematika

„A jog világa”

1. A JOG JELENSÉGE ÉS HELYE A MINKET KÖRÜLVEVŐ VILÁGBAN

megközelítés és módszer: jog és irodalom

Az óra témája:

- a normák „sokfélesége” és a jog helye
- jog, erkölcs és egyéb normarendszerek
- igazság, igazságtalanság és jog (Kleist: Kohlhaas Mihály; Hajnóczy: A fűtő)
- törvény és jog (Szophoklész: Antigoné, Shakespeare: A velencei kalmár)

Ajánlott irodalom:

Horkay Hörcher Ferenc: A költői igazságszolgáltatásról. *Iustum Aequum Salutare*, 2007/2. 43–55.

Simon Attila: A törvény Szophoklész *Antigonéjában*. *Iustum Aequum Salutare*, 2007/2. 71–93.

Nagy Tamás: Egy arkangyal viszontagságai a szocializmusban. In: Fekete Balázs-H. Szilágyi István-Könczöl Miklós (szerk.): *Iustitia kirándul*. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 9–40.

Szabadjalvi József: A jogszabály. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 57–74.

elsajátított alapfogalmak:

jog és jogszabály, igazság, igazságosság, ember alkotta jog, természetjog, egyéni döntés, normatív pluralizmus, erkölcs, etikum, szokás, normakonfliktus, norma recepció és – transzformáció

2. A JOG VILÁGA ÉS SZEREPLŐI

megközelítés és módszer: jog és irodalom

Az óra témája

- a modern jog egyedisége (Shakespeare: A velencei kalmár, Illyés: Puszták népe)
- a modern jog intézményrendszere: a bürokrácia (Balzac: A kispolgár természetrajza)
- a modern jog főszereplői: az ügyvéd, az ügyész és a bíró (Balzac: Goriot apó, Márai Sándor: Válás Budán)
- a modern jog mellékszereplői: a polgár (Márai Sándor: Egy polgár vallomásai, Szerhij Zsadan: Depeche Mode)

Ajánlott irodalom

Fekete Balázs: A modern jog határain túl. A népi szociológiák jogképéről. In: Fekete Balázs-H. Szilágyi István (szerk.): *Iustitia modellt áll*. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 75–102.

P. Szabó Béla: Jogászság és jogászképzés. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 173–208.

Somlai Dorottya: Jog a realista regényben. Két Balzac-regény jogszociológiai aspektusai. In: Fekete Balázs-H. Szilágyi István-Könczöl Miklós (szerk.): *Iustitia kirándul*. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 81–99.

Horváth Attila: Ügyvédi karakterek Jókai Mór műveiben. Fekete Balázs-H. Szilágyi István-Nagy Tamás (szerk.): *Iustitia mesél*. Szent István Társulat, Budapest, 2013. 21–30.

elsajátított alapfogalmak:

modernitás, modern jog, racionalitás, formális racionalitás, jogérvényesülés, hatékonyság, jogalkotás, jogalkalmazás, bíraskodás, a bürokrácia, jogász hivatásrendek, polgár

3. JOGI DÖNTÉSEK ÉS FOLYAMATOK

megközelítés és módszer: jog és irodalom

Az óra témája

- a jogalkalmazás folyamatának felfogásai Montesquieu-től Frankig
- ténymegállapítás (Kertész Imre: Jegyzőkönyv, Gabriel Garcia Marquez: Egy előre bejelentett gyilkosság krónikája)
- a bírósági eljárás és tárgyalás, a jogalkalmazás szillogisztikus modellje és problémái
- a jogalkalmazás realista képe (Varlam Salamov: A butiriki börtön)
- a jogérvényesítés és korlátai (Féja Géza: Viharsarok)

Ajánlott irodalom:

H. Szilágyi István: Egy előre bejelentett gyilkosság krónikája: visszatekintés. In: Fekete Balázs-H. Szilágyi István-Könczöl Miklós (szerk.): *Iustitia kirándul*. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 111–132.

Szabó Miklós: A jog alkalmazása. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 125–148.

Tallár Ferenc: Regényköltészet Szkotoprigyonyevszkben. A tárgyalás témája *A Karamazov testvérek* című regényben. In: Fekete Balázs-H. Szilágyi István-Könczöl Miklós (szerk.): *Iustitia kirándul*. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 73–80.

elsajátított alapfogalmak:

bíróság, tárgyalás, bírói döntés, szillogizmus, felső tétel – alsó tétel – középfogalom – konklúzió, ténymegállapítás, jogértelmezés, „jelentésbeli holdudvar”

„A jogrendszerek és jogi kultúrák világa”

4. JOGÖSSZEHASONLÍTÁS ÉS A VILÁG JOGRENDSZEREI

megközelítés és módszer: jogösszehasonlítás

Az óra témája

- a jogösszehasonlításról dióhéjban, funkcionalizmus és kulturalizmus, kritikai szemlélet
- rövid módszertani bevezető
- a világ jogrendszereinek osztályozás és a koncepciók fejlődése (Arminjon-Nolde-Wolff; David, Zweigert, Malmström, Mattei)
- nyugati jog jelensége

Ajánlott irodalom:

René David: Létezik-e nyugati jog? In: Fekete Balázs (szerk.): *A jogösszehasonlítás elmélete*. Szent István Társulat, Budapest, 2006. 99–105.

René David: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK, Budapest, 1977. 11–24. (Bevezetés)

Fekete Balázs: *A modern jogösszehasonlítás paradigmái*. Gondolat, Budapest, 2011. 112–159. (A harmadik paradigma. A modern jogösszehasonlítás)

Péteri Zoltán: Paradigmaváltás a jogösszehasonlításban? In: Péteri Zoltán: *Jogösszehasonlítás. Történeti, rendszertani és módszertani problémák*. ELTE-ÁJK-PPKE-JÁK-SZTE-ÁJK, Budapest, 2010. 92–101.

elsajátított alapfogalmak:

jogösszehasonlítás, funkcionalizmus, kulturalizmus, *tertium comparationis*, *praesumptio similitudinis*, összehasonlíthatóság, az összehasonlítás relativitása, osztályozási sémák, többszintű osztályozás, *droit occidental*

5. A KONTINENTÁLIS JOG

megközelítés és módszer: jogösszehasonlítás és jogtörténet

Az óra témája

- a kontinentális jog történetisége, alcsoportok a kontinentális jogban
- a modern kontinentális jog alapjellemezői (jogforrások, jogi módszerek, a bíróságok szerepe, a jogtudomány szerepe, a bíróságok típusai, a bíróságok előtti eljárások, a felek szerepe az eljárásban, az ítéletek stílusa, az ítéletek joghatása)
- az európai integráció hatása, konvergencia

Ajánlott irodalom:

René David: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK, Budapest, 1977. 39–70. (A rendszer történelmi kialakulása)

René David: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK, Budapest, 1977. 71–86. (A római-germán család jogainak szerkezete)

Mezei Péter: A német jogrendszer alapjai. In: Badó Attila-Bencze Mátyás (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*. Studio Batiq, Szeged, 2007. 126–143.

Bartha Ildikó: A római-germán jog recepciója. In: Badó Attila-Bencze Mátyás (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*. Studio Batiq, Szeged, 2007. 190–204.

elsajátított alapfogalmak:

kontinentális jog, római-germán jog, európai jogkörök, civil jog, germán jog, kodifikáció, jogtudomány és szerepe, jogforrások, bírói stílus

6. A KONTINENTÁLIS JOG (FOLYTATÁS); A COMMON LAW (BEVEZETÉS)

megközelítés és módszer: jogösszehasonlítás és jogtörténet

Az óra témája

- az európai integráció hatása a kontinentális jogra, konvergencia a két nagy jogcsalád között
- a *common law* „szellemisége”
- a *common law* történetisége, alcsoportok a *common law*ban
- a *common law* klasszikus és új területei: *common law*, *equity*, *statute law* és a *public officer's law*
- az USA jogának egyediségei

Ajánlott irodalom:

Szladits Károly: *Az angol jog kútfoi*. Grill, Budapest, 1937.

Badó Attila: Az angol jog vázlatja. In: Badó Attila-Bencze Mátyás (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*. Studio Batiq, Szeged, 2007. 18–46.

Badó Attila-Bóka János: Az Egyesült Államok jogrendszere. In: Badó Attila-Bencze Mátyás (szerk.): *Betekintés a jogrendszerek világába*. Studio Batiq, Szeged, 2007. 58–89.

elsajátított alapfogalmak:

konvergencia, a jogi kölcsönhatások alaptípusai, a jogrendszerek „mélystruktúrái”, *common law* és jelentései, *common law*, *equity*, *statute law*, *public officer's law*, eltérések az *common law* és az USA joga között,

7. A COMMON LAW (FOLYTATÁS)

megközelítés és módszer: jogösszehasonlítás és jogtörténet

Az óra témája

- a modern *common law* alapjellemzői (jogforrások, jogi módszerek, a bíróságok szerepe, a jogtudomány szerepe, a bíróságok típusai, a bíróságok előtti eljárások, a felek szerepe az eljárásban, az ítéletek stílusa, az ítéletek joghatása, a szerződés mint tipikus jogintézmény)
- az európai integráció hatása a *common law*-ra, a konvergencia kérdőjelei

Ajánlott irodalom:

René David: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK, Budapest, 1977. 255–273. (Az angol jog története)

René David: *A jelenkor nagy jogrendszerei*. KJK, Budapest, 1977. 273–293. (Az angol jog szerkezete)

Eörsi Gyula: *Összehasonlító polgári jog*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 467–493. (A kodifikálatlan bírójog)

elsajátított alapfogalmak:

a bírói jog szerepe és típusai, precedens és precedens jog, *stare decisis*, *ratio decidendi*, *obiter dicta*, *art of distinguishing*, a jogtudomány és szerepe, bírói stílus

„Az állam és a jog kapcsolódásai”

8. A MODERN ÁLLAM

módszer: államelmélet, történelem, politikai szociológia

Az óra témája

- elméletek az állam céljairól és funkcióiról
- a modern állam és modern politikai rendszer
- hatalom és hatalommegosztás, jogállamiság
- az egyes hatalmi ágak (törvényhozó, végrehajtó és bírói)
- államok osztályozása (pl. Arisztotelész és Montesquieu)

Ajánlott irodalom:

Györfi Tamás-Szabó Miklós: Az államok osztályozása. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 293–312.

Takács Péter: A modern állam. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 243–266.

Takács Péter: A modern állam kialakulása és változásai. In: Takács Péter-H. Szilágyi István-Fekete Balázs (szerk.): *Államelmélet*. Szent István Társulat, Budapest, 2012. 108–130.

elsajátított alapfogalmak:

állam, államcél, politikai rendszer, érdek(képviselő), szelekció, döntések), hatalom, hatalommegosztás, formális és materiális jogállamiság, helyes és elkorcsosult hatalomgyakorlása, zsarnokság, demokrácia

9. A SZUVERENITÁS KORLÁTAI (KÜLSŐ ÉS BELSŐ)

módszer: államelmélet, international relations, nemzetközi jog

Az óra témája

- a szuverenitás fogalma és rövid fogalomtörténete, szuverenitás a nemzetközi jogban
- a „jelzős” szuverenitás fogalmak, belső és külső oldal
- a szuverenitás kritikái (Kelsen, Maritain)
- a szuverenitás belső és külső nem jogi korlátai
- a szuverenitás belső és külső jogi korlátai

Ajánlott irodalom:

Bódig Mátyás: Az állami hatalom terjedelme és korlátai. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 267–292.

Takács Péter: Az állam mint közhatalom. In: Takács Péter-H. Szilágyi István-Fekete Balázs (szerk.): *Államelmélet*. Szent István Társulat, Budapest, 2012. 239–271.

elsajátított alapfogalmak:

szuverenitás, népszuverenitás, parlamenti szuverenitás, jogi szuverenitás, állami szuverenitás, formális és materiális szuverenitás, államszerkezet, nemzetközi jog, a szuverenításra ható történelmi-politikai tényezőrendszer

„A jogi gondolkodás fogalomrendszere”

10. A JOGI DOGMATIKA ALAPFOGALMAI I.

módszer: jogi dogmatika

- a jogi norma és megjelenési formái
- a jogforrástan alapjai
- a jogi norma érvényessége
- a jogi norma hatálya
- a jogszabály tipikus szerkezete

Ajánlott irodalom

Szabadfalvi József: A jogszabály. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 57–74.

Szilágyi Péter: *Jogi alaptan*. Osiris, Budapest, 2001. 246–270.

elsajátított alapfogalmak:

jogi norma, jogtétel, jogszabály; jogforrás (materiális-formális, külső-belső, genetikus-gnoszeológiai); jogszociológiai-, jogpozitivistá-, természetjogi érvényesség; a jogi hatály típusai, hipotézis – diszpozíció – szankció

11. A JOGI DOGMATIKA ALAPFOGALMAI II.

- a jogszabályok fajtái
- a jogviszony és típusai
- a jogi tények
- a jogviszony alanya, tárgya és tartalma
- a jogi felelősség
- közjog és a magánjog elválasztásának dogmatikai jelentősége

Ajánlott irodalom:

Szabó Miklós: A jogszabály és a felelősség. In: Szabó Miklós (szerk.): *Bevezetés a jog- és államtudományokba*. Bíbor, Miskolc, 2001. 149–172.
Szilágyi Péter: *Jogi alaptan*. Osiris, Budapest, 2001. 283–290.

elsajátított alapfogalmak:

a jogszabály, szimmetrikus-aszimmetrikus jogviszony, abszolút-relatív jogviszony; jogi aktus, jogügylet, jognyilatkozat; természetes és jogi személy; jogképesség, cselekvőképesség, a jogi felelősség, közjog és magánjog

12. ÉVZÁRÓ ZH DOLGOZAT